

z kapitalistických armád

Plukovník Ing. Miroslav Veselka

Operační umění ve vojenské vědě USA

Vojenská věda USA až do počátku osmdesátých let rozlišovala pouze dvě základní oblasti, které se zabývaly přípravami a vedením války — vojenskou strategií a taktikou. Po vydání polního řádu amerického pozemního vojska FM 100-5 byla v roce 1982 zavedena i kategorie operační umění. Vojenské kruhy USA tak nepřímou přiznaly správnost a dlouholetý předstih socialistické vojenské vědy.

Rozvoji operačního umění se v amerických ozbrojených silách věnuje zvýšená pozornost. Jeho místo ve struktuře příprav na vedení války upřesňuje v květnu 1986 novelizovaný předpis FM 100-5.

Válku charakterizuje jako celonárodní záležitost, která musí být koordinována od nejvyšších politických míst až po základní výkonné orgány. Vojenská strategie, operační umění a taktika jsou chápány jako všeobecné rozdělení činností, které souvisí s přípravami a vedením války. Úspěšná strategie má zabezpečit dosažení politických cílů USA a jejich spojení při co nejmenších nákladech a ztrátách lidských životů. Operační umění pak aplikuje tyto cíle do efektivních válečných tažení [campaigns], realizovaných pomocí strategických operací [major operations]. Vedle strategických operací je v americké terminologii používáno výrazu „taktické operace“ které jsou chápány jako bojová činnost armádních sborů a nižších svazků,

útvárů a jednotek. Taktika poskytuje velitelům armádních sborů a nižším velitelským stupňům návod, jak využívat světelného potenciálu sil k dosažení vítězství v boji a tím zajistit úspěch operací a tažení.

Podrobněji je operační umění definováno jako použití ozbrojených sil k dosažení strategických cílů na dějišti války nebo na válčišti, plánováním, organizováním a vedením válečných tažení a strategických operací. Válečné tažení představuje sérii společných akcí (strategických operací), určených k dosažení strategických cílů na dějišti války (theater of war). Na dějišti války, obsahujícím několik válčíšť (theater of operations) mohou probíhat i souběžná válečná tažení (simultaneous campaigns). Pokud vojska mění nebo zajišťují podmínky k dosažení původního cíle nebo změní-li se podmínky konfliktu, může se na některém válčišti vést následné válečné tažení (sequential campaign). Ofenzivní válečné tažení tak může následovat po úspěšném defenzivním tažení nebo bude nově zahájeno při změně strategických cílů a v případě, že původní ofenzivní tažení splnění cílů nezabezpečovalo.

Strategické operace zahrnují koordinované akce vojsk v jednotlivých obdobích válečného tažení a rozhodují o jeho průběhu.

Operační umění tedy ovlivňuje základní rozhodovací procesy v tom, kdy, kde a jak vést bojovou činnost. Jeho podstatou je identifikovat tzv. operační těžiště protivníka (center of gravity) a soustředit proti němu všechny své prostředky. Při plánování jejich použití je důležité správně stanovit směry operace (lines of operation) a předvídat, kdy může dojít k jejímu kulminačnímu bodu (culminating point).

Koncepce **operačního těžiště** je klíčová pro veškeré operační plánování. Vyzývá se ze skutečnosti, že bojovník válčícího národa nebo aliance, armády v poli nebo některá z jejích podřízených součástí jsou komplexním organismem, jehož úspěšné použití závisí nejen na výkonnosti všech jeho jednotlivých složek, ale také na plynulosti, s jakou tyto složky na sebe navzájem působí a na spolehlivosti, s jakou uskutečňují vůli velitele. Jako u všech vitálních organismů, jsou některé komponenty životaschopnější než druhé ve vztahu k plynulosti a spolehlivosti operace jako celku. Jsou-li některé složky zničeny nebo poškozeny, jejich ztráta narušuje rovnováhu struktury jako celku a vyvolává řetězovitě snižování účinnosti a soudržnosti, které mohou vyústit v úplný neúspěch a vystavit síly dalším škodám. K takovému procesu nejčastěji dochází, je-li zničeno operační těžiště.

Operační těžiště ozbrojených sil odpovídá zdrojům jejich síly a stability. Může jít o charakteristický rys, bojové možnosti nebo lokalitu, ze kterých ozbrojené síly čerpají volnost akce, odhodlání a vůli bojovat. Napadání operačního těžiště a jeho ničení je, nebo by mělo být, podstatou všech operací.

Taktické útvary mohou a často budou mít také své těžiště, např. klíčové VS nebo důležitou část terénu, se kterým je bojová činnost útvarů těsně svázána. Ale koncepce těžišť je využitelnější a častěji aplikována na operačním stupni. Rozsah sil protivníka a jeho opeření tam způsobuje větší potíže při rozhodování, kde a jak operační těžiště protivníka nejlépe napadnout. Na této úrovni může operační těžiště představovat soustředění sil protivníka, rozhraní mezi jeho dvěma uskupeními, důležité VS, případně tylova základna nebo spojovací systém. Operačním těžištěm mohou být ale i abstraktnější oblasti, např. soulad mezi spojeneckými ozbrojenými silami, mentální a psychologická vyváženost velitele apod.

Na strategickém stupni mohou být těžištěm i klíčové ekonomické zdroje a oblasti, možnosti strategické přepravy, kterými stát udržuje bojeschopnost ozbrojených sil nebo životně důležitá část národního teritoria. Ale může jím být i zcela nehmotná

myšlenka (představa, fixe). U Verdunu v roce 1916 např. Francouzi a Němci obětovali přes milion osob v boji o kousek území malé taktické a operační hodnoty, jehož morální cena způsobovala, že vzdát se ho bylo pro obě strany nemyslitelné. Obdobně ztráta Dien Bien Phu vážně neohrožovala operační možnosti francouzských ozbrojených sil ve Vietnamu. Ale boj o něj byl útokem na strategické těžiště — lidovou a politickou podporu osvobozenecké války.

Stanovení těžiště protivníka na jakékoli úrovni vyžaduje široké znalosti jeho organizace, zásad bojové činnosti, slabých i silných fyzických i psychických míst. Těžiště se mohou měnit. Významná změna vyplývající z operační směrnice, výměna důležitého velitele u protivníka, zasazení nových jednotek nebo zbraní — kterákoliv z těchto událostí může být toho příčinou. Velitel, který usiluje o napadení těžiště protivníka, musí být připraven na takové změny, uvědomit si, kdy probíhají a přizpůsobovat jim své vlastní operace.

I když napadení těžiště protivníka bývá nejistější a nejrychlejší cestou k vítězství, jen zřídka jde o cestu nejsnazší. Je nutné předpokládat, že protivník si zpravidla uvědomí význam svého těžiště a podnikne kroky k jeho ochraně. Zároveň přijme opatření ke zjištění a zničení těžiště protistojících sil.

Identifikace protivníkovy těžiště a plán opatření, který umožní jeho napadení a zničení, a současná ochrana těžiště vlastního jsou podle amerických názorů podstatou operačního umění.

Směry operace orientují bojovou činnost vlastních sil ve vztahu k protivníkovi. Propojují vojska s materiální základnou (základnami) jejich operací na jedné straně a s cíli operací na straně druhé. Běžně má operace jeden směr, i když několik směrů v jediné operaci není výjimkou. Často taková situace vyvolává potíže, jako např. při operaci spojenců v severní Francii a Beneluxu, kde Montgomery a Patton mezi sebou soutěžili o zdroje, kterých při jejich centralizaci mohlo být lépe využito jedním z nich.

Jak ukazuje tento případ, rozhodnutí, zda vést operaci na jednom nebo více směrech, závisí značně na dostupných zdrojích. Je-li jich dost, pak operace na více směrech má výhodu v tom, že nutí protivníka, aby rozptýlil své síly. Nevýhody vyplývají z obtížné synchronizace a z nebezpečí možného zničení vlastních sil po částech. Napoleon téměř zničil vojska koalice v Belgii v roce 1815 právě takovým způsobem a poté byl sám u Waterloo poražen, když rozdělil své vlastní síly. Historické zkušenosti

nosti potvrzují, že vícenásobné směry operace vedou k úspěchu tehdy, je-li protivník slabý, nerozhodný nebo postrádá-li volnost manévru.

Klasická západní teorie věnuje zvláštní pozornost vztahu mezi dvěma směry operace. Vojska podle ní operují na vnitřních směrech tehdy, vycházejí-li oba z jediného centrálního bodu (základny) a rozcházejí se, což umožňuje snadněji rozdělit síly protivníka a popřípadě rychle přenést hlavní úsilí z jednoho směru na druhý. Klasickým příkladem využití operace vedené na vnitřních směrech je rozhodné německé vítězství u Tannenbergu.

Vojska operují na vnějších směrech, vycházejí-li jejich operace ze dvou bodů (základny) a sbíhají se u nepřítele. Úspěšné vedení takové operace sice vyžaduje větší sílu, ale zároveň nabízí možnost částečného obklíčení protivníka a jeho zničení.

I když volba směrů operace je důležitým faktorem plánování, jejich význam nemá být podle amerických názorů přeháněn. Velitel musí směr operace pečlivě volit, ale nesmí váhat jej změnit, setká-li se s nepředvídatelnými okolnostmi.

Každá útočná operace dříve nebo později dospěje do bodu, kdy síla útočníka již dále významně nepřekračuje sílu obránce a za nímž útočníkovi hrozí rozmělnění, protiúder a neúspěch. V americkém operačním umění je toto období nazýváno **kulminačním bodem**. Uměním útoku na všech stupních je dosáhnout rozhodujících cílů před kulminačním bodem a naopak uměním obránce je uspišit kulminaci u protivníka, včas si ji uvědomit a být připraven přejít do útoku, když kulminační bod nastane.

Příčin, proč dochází ke kulminačnímu bodu operací, je několik. Přisun zásob může být špatně organizován, nemusí být dostatek dopravních prostředků, zásoby mohou být vyčerpány. Potřeba ochrany přísunových komunikací a boků sestavy může snížit sílu útočících jednotek a způsobit, že ztratí dosavadní převahu. Stejný důsledek mohou mít ztráty způsobené obráncem. Útočník se může dostat do terénu pro něho nevýhodného, který je snadněji bránitelný. Jednotlivci útočící strany budou s postupem času stále více psychicky i fyzicky vyčerpáni. Obránce může získat nové spojení. Všechny tyto příčiny a jejich vzájemná kombinace vyúsťují v kulminační body. V současné válce k nim může přibýt další. Vlastní-li obránce jaderne zbraně, může být okolnostmi donucen je použít i přes riziko odvety. Rovněž útočný boj na taktickém stupni má své kulminační body a vedou k nim obdobné příčiny.

Historie poskytuje řadu příkladů ze strategické, operační i taktické úrovně, kdy došlo ke kulminačním bodům ještě před splněním cíle útoku. Nejčastěji k tomu docházelo proto, že plánující štáby nebyly schopny předvídat nárůst spotřeby zdrojů, vyvolávaný rozšiřujícím se bojem v hloubce.

Na strategické úrovni jsou klasickými případy v tomto století:

- německý útok proti Francii v roce 1941, napadení SSSR v roce 1941, japonská ofenzíva v Pacifiku v letech 1941—1942.

Ve všech případech velitelé a plánující štáby nedokázali soustředit úsilí do klíčového prostoru a vyhodnotit potřebu zdrojů k vedení operací na velké vzdálenosti.

Klasickými operačními případy, kdy ke kulminačním bodům došlo před splněním cíle, jsou:

- Rommelovo tažení v Egyptě, které kulminovalo u El Alameinu,
- Pattonův rychlý postup napříč Francií, který ztroskotal na nedostatku zásob v prostoru Lorraine,
- německá protiofenzíva v Ardenách,
- útok Paulusovy armády na Stalingrad,
- společné pronikání sovětské 6. armády a tankového sboru generála Popova na Ukrajině, které mělo za následek třetí bitvu o Charkov.

Příkladem kulminace útoku na taktickém stupni před splněním úkolu je celá řada, ale nebývají zaznamenávány. Ve většině případů byly způsobeny stanovením ambiciózních cílů nebo narušením principů útočné operace (soustředění úsilí, překvapení, rychlost, pružnost, rozhodnost), méně často nedostatky v týlovém zabezpečení.

V některých případech, jako byl např. zmíněný Pattonův, je možné opět útočnou iniciativu obnovit, ale po těžkých bojích a za cenu dočasné operační stagnace. V mnoha případech však se situace nedá napravit a umožňuje obránci přejít do útoku a zvítězit.

Přechod útočících sil do obrany v důsledku dosažení kulminačního bodu před splněním cíle operace je velmi obtížný z mnoha důvodů. Přípravy k obraně jsou úspěšnější a sestava je učenější pro útok. Nezbytné přeskupení sil vyžaduje více času, než protivník poskytne. Navíc přechod do obrany vyžaduje psychologické přizpůsobení. Voják zvyklý útočit, a tedy i vítězit, se musí zastavit hluboko na teritoriu protivníka a bránit se v nových a často nevýhodných podmínkách. A konečně útok zpravidla zřídka prochází kulminačním bodem v terénu výhodném pro přechod do obrany. Případný odchod do výhodnějšího

prostoru má další negativní psychologické následky.

Z tohoto rozboru američtí vojenští odborníci vyvozují závěry, že kulminační body jsou stejně důležité pro útočníka i obránce. Z hlediska plánování se útočník musí snažit splnit rozhodující cíle operace ještě před kulminačním bodem vlastních sil. Není-li to možné předpokládat, pak útočící strana musí plánovat přestávku k obnovení své bojové síly a plnit úkoly operace po obdobích.

Obránce naopak musí usilovat o to, aby útok protivníka dosáhl kulminačního bodu dříve, než splní rozhodující cíle operace. Proto musí působit nejen na útočící vojska, ale i na jeho zásobovací systém. Čím připravenější je obránce poskytovat menší prostor za větší čas, bez nepřijatelných operačních nebo strategických ztrát, tím snadněji nastane kulminační bod útoku.

Jakmile je operace zahájena, velitel útočících vojsk musí sledovat, jak se útok přibližuje ke kulminačnímu bodu ať už očekávaně, nebo ne a včas přejít do obra-

ny v době a prostoru podle svého výběru. Obránce by měl usilovat o to, aby si vyhodnotil s předstihem kulminační bod útoku a včas přijal opatření pro přechod do útoku, a to ještě před tím, než protivník překryje své hlavní síly a přejde organizované do obrany.

Americká vojenská věda nespécifikuje stupeň velení, který by se měl výslovně a jako jediný zabývat operačním uměním. Obecně předpokládá, že velitel na dějišti války nebo na válčišti se svým štábem budou plánovat a řídit válečná tažení, skupina armád a polní armáda spolu se spojeneckým taktickým leteckým velitelstvím strategické operace, armádní sbory a divize se budou zabývat jejich realizací na úrovni taktiky.

Nově rozpracovávané problémy operačního umění v ozbrojených silách USA se jistě brzy odrazí i ve vojenské teorii ostatních kapitalistických států. Sledování tohoto vývoje je jedním z hlavních předpokladů úspěšného plánování operací našich vojsk.